

Радојко Дамјановић¹
Бранислав Јовановић
Срђана Светозаровић

Министарство просвете Републике Србије

UDK: 371.95

Школска управа у Крагујевцу ISBN 978-86-7372-114-9, 15 (2009), p.136-143

Прегледни рад

ДАРОВИТИ – ДРУШТВЕНА ЕЛИТА - АВАНГАРДА

Резиме: Аутори се залажу за приступ да свако има специфичну даровитост, која се може развијати и обликовати; у раду са ученицима/децом јачати разноврсност примене метода и техника рада, као начин афирмације односа будућег друштвеног амбијента. Предлог је да се усвоји приступ усмерен на развој мишљења (когнитивни) и вештина.

Кључне речи: популација, даровити, друштвена елита, елита, авангарда, мишљење, вештине, приступи.

Уводна поставка ствари

Полазећи од тога да је елита део друштва, тј. одређени део друштва, који поседује друштвену моћ, без обзира на то да ли је у самој одговорности власти или њеној опозицији², заправо, елита представља све оно што својом активношћу у одређеним сегментима врши промене и креира околности, производи материјална добра, услуге или шта већ.

У оквиру овога, она самим постојањем имплицира неједнакост људи, стратификовањем друштва и увођењем привилегија (званичних и незваничних).

Дакле, нека основна (примитивна) подела у друштву могла би да буде на елиту и не-елиту, при чему бисмо не-елиту могли да у некој условној дефиницији сматрамо за оних делом, који нема значајног друштвеног, смисленог активизма промена, ма какве оне биле, тј. то је онај део, који је управљан и за кога мисли "други".

¹ ratkokg@sbb.rs

² Овде се под појмом *власти* подразумева најшире значење, заправо све оно што активношћу узрокује промене и чија активност је легитимно задобила право деловања. Исто се односи и на, у овом смислу, *опозиционо* деловање.

Сегменти (садржински) елите би могли да буду – духовна, економско-финансијска, интелектуално-научна, осигурачи (полиција и војска), херeditарна, ...

Значај елите, у односу на остатак друштва, у њеној је моћи, спрам "масе", то је једна кохерентна структура, унутар које постоје интеракције.

Да би неко друштво имало добре перспективе, његова елита мора да испуњава неке услове или да само друштво има мета-механизме за усмеравање.

~ Степен ексклузивности елите треба да буде одговарајући, како се не би прешло у неко од "болесних" стања – у инсуфицијентно стање; али и циркулација елите је важна због превазилажења инсуфицијентног стања ("освежавање" елите, подмлађивање).

У оквиру циркулације елите, постоје делови у којима се врши кружење елите – вирови – кретање у месту (али и чишћење/прочишћавање).

~ Форматирање елите треба да буде високо смислено, јер она представља легитимацију једне друштвене заједнице.

Да ли је то путем способности (процедурама) или преко порекла (иницијацијом), мора да постоји интенција на нивоу консензуса преко кога се не иде.

~ У нашим условима³, елита мора да има предузетничку мисао (начин размишљања), насупрот директивно-централистичког начина размишљања појединаца у друштву.

~ Нужно је да елита буде инервисана менаџерском⁴ мрежом (управљачи/руководиоци у најширем).

~ Мора да постоји педагошко-дидактички концепт за елиту, да би она могла да буде израз народа, боље, друштва, и да се легитимно појави као његов интегрални део.

~ Синхронизованим и хармонизованим деловањем инструмената елите – партије, институције, образовање, ... – елита се приказује у својим намерама (интенцијама) у односу на путеве развоја и перспективе заједнице, коју води.

Ако посматрамо приложену скицу са краја текста, видећемо да се из читаве популације идентификују даровити, из тог дела се регрутује елита, али постоји још једна категорија – авангарда, коју је немогуће искључити из ове теме.

³ Мисли се на друштва бившег реалсоцијализма, која су у транзицији или пролазе транзицију.

⁴ Намерно је употребљен овај термин, јер се сугерише научно управљање и руковођење.

Авангарду смо видели као онај део друштва, чији се један део, друштвено прихваћен и признат, налази у елити, као експерти разних области или визионари, и један део који она није прихватила и који би могли да буду означени као вагабунде или људи чија се визија не може препознати у времену.

Можда бисмо авангарду могли да опишемо као ултраексклузивни кругови елите, до индивидуалистичких позиција. Ту и настаје, на овој граници, неразумевање од стране владајуће елите, за признавање одређеног дела авангарде у простор елите.

Ту се ствара могућност формирања алтернативних елита или резервоара за елиту, под условом да та "неукључена" авангарда није затворена елитистичка концепција или нека унија индивидуа, коју је тешко укомпоновати у синергију друштва.

Вулгарно, ако је елита мотор неког друштва, авангарда је гориво.

Елита треба да обухвати што већи део друштва и то је излазни смер, насупрот формирању контра-елита, друштва уравниловки, једначарства, тј. непродуктивног, нефункционалног друштвеног амбијента – два краја континуума, ако предметни проблем може да се представи линеарно.

Окошталост система – недостатак флексибилности (бирократија) или/и распадање/растакање система – надостатак вредности (корупција), сталне су опасности, тј. то је коров у врту сваког друштва и његове елите.

Образовни систем је моћно средство, које може да обезбеди, уз услов доброг увида у стање целог система, осмишљене стратегије и воље и намере за њену реализацију, ка перспективи здравог, промишљајућег, делатног и продуктивног друштва.

Дисторзија друштва под утицајем традиционалне школе

У традиционалној подели људских интелигенција сматра се да су две доминантне: лингвистичка и математичка. Рецимо, писци, говорници, политичари најчешће поседују врло развијене лингвистичке способности, а математичари, економисти, правници математичке итд.

Скоро сва пажња у класичном образовном систему усредсређена је на лингвистичку и математичку способност ученика. Образовни садржаји, наставне методе, инструменти за утврђивање

успешности и др. концентрисани су на праћење и развој математичке и језичке способности.

Наглом применом калуца од почетка-стартом формалног академског образовања од првог разреда основног образовања већина, за наведене способности мање обдарених, ученика добија мало прилика за радост учења. Познати Стенфорд-Бинеови тестови интелигенције тестирају само одређене способности. У школама се истрајава у напорима да се образовни задаци упросте, форматирају и стандардизују, што би имало оправдања да су сви полазници идентични или скоро идентични. Рецимо, као код одељења обдарених ученика у математичкој гимназији, обдарених ученика у филолошкој гимназији и сл.

Методе учења, које се примењују, фаворизују ученике који располажу боље развијеним лингвистичким и математичким способностима. Али, далеко да су методе и систем оптимални и за њих. У класичном образовном систему се фаворизују предавачке методе које за резултат имају трансфер садржаја, образаца решавања и др. и доприносе развоју ученика са наведеним склоностима. Код огољених и осиромашених предавачких метода активностима наставника посвећена је скоро сва пажња.

Применом хипотетичко дедуктивног метода очекује се развој способности расуђивања, тј. анализирања и решавања проблема, које се више развијају уз исправну примену истраживачких и проблемских метода. Ови пропусти у раду у школи су донекле компензовани самосталним радом ученика ван школе, учешћем на такмичењима, у летњим школама и сл. које су организоване углавном за ученике са математичким и језичким склоностима. За напредовање ученика, посебно у техникама решавања проблема, развоја самопоуздања, самосталности и истрајности у таквом контексту школског и „ваншколског“ ангажовања ученика, пракса показује да има солидних услова.

За вредновање и оцењивање квалитета постигнућа ученика се користе инструменти који мере углавном језичке и математичке способности. На основу резултата таквих мерења и праћења напредовања ученика врши се подела ученика на даровите и мање даровите, па и неталентоване! Пријемни, квалификациони и други испити конципирани су да дају резултате само у вези са нивоом математичке и језичке писмености.

Међутим, разноврсне човекове могућности треба и остварити. Према савременим схватањима, људски потенцијали за учење су другачији, сматра се да има више различитих врста интелигенција (Gardner, 1983):

- музичка (композитори, диригенти, музички извођачи, ...),
- просторно визуелна (архитекте, вајари, сликари, навигатори, пилоти, шахисти),
- лингвистичка (писци, политичари),
- математичко-логичка (математичари, инжењери, економисти, ловци, правници),
- телесно-кинестетичка (спортисти, плесачи, возачи, пантомимичари, глумци),
- социјална (наставници, руководиоци, продавци, преговарачи),
- интраперсонална-интуитивна (писци, филозофи, мистици).

Код свих људи, свака од седам типова интелигенције је развијена до одређеног нивоа. Интелигенције су узајамно повезане и њихова комбинација чини сваку особу посебном. Има много начина на које су људи интелигентни у свакој категорији.

Иspoљаванье појединих типова интелигенције зависи од урођених диспозиција, мотивације и спољних услова који су увек везани за средину, пре свега за културни контекст и језик. Добро су познате разлике обдарености Исака Њутна, Марка Шпица, Јохана Себастијана Баха, Исака Бешевица Сингера, Стива Мартина.

Највећа трансформација у друштву би била трансформација постојеће школе у школу у којој разноврсни начини учења подржавају развој талената и одговарају стилу учења сваког ученика. Дете има различите ритмове развоја. Данас се мозак схвата као „суперсунђер“, који најбоље упија знање од рођења до 12. године. У том раздобљу успостављају се темељи за мишљење, говор, вид, способности, ставове и друге карактеристике. Деца на различите начине доживљавају, виде и схватају исте догађаје. Њихове опсервације, представе и искуства, последице истог догађаја, јединствени су. Свака особа има свој стил учења и свака особа има своје јаке стране. Квалитетни услови за учење омогућавају свима да уче на свој јединствен начин, да свако развија свој спектар интелигенција.

Применом стереотипа савремене наставе-наставе са масовним презентовањем слика уз помоћ савремене технологије, деца „усвајају“ туђе представе о свету и „прихватају“ туђа искуства. Док само непосредно сукобљавање са реалношћу буди заинтересованост и одушевљење деце и помаже да открију ко су, радозналост и смисао за манипулацију се увећавају кроз самостално предузимање различитих активности. При томе расту

и сазревају њихова сазнања о себи и свету, а такође и искуства сазнавања.

Ако се уваже индивидуалне разлике ученика, да би се учење прилагодило сваком ученику потребно је да у настави буду заступљене веома разноврсне стратегије и технике учења. Наравно, музичко васпитање и образовање у највећој мери подстиче развој музичке интелигенције, али у току истог часа се подстичу и развоји других типова интелигенције.

Инструменти за вредновање наставе и напредовања ученика у области различитих интелигенција такође треба да се заснивају на овом моделу. Протоколи за систематско праћење наставе у разреду треба да обухватају регистровање активности ученика у оквиру различитих интелигенција. Критеријуми за вредновање индивидуалних постигнућа ученика такође треба да се односе на различите интелигенције и да су засновани су на скалама процене различитих ученичких способности.

Садашњи елитистички састав, према коме је врло мало ученика укључено у учење (ученици са израженом језичком и ученици са математичком интелигенцијом) могао би бити замењен системом, у којем су скоро сви ученици укључени.

Друштво са таквим школским системом могло би да претендује на елиту са ширим спектром индивидуалних и колективних способности. Могућности друштва које произлазе из ефективно и ефикасно коришћењених свих способности, хармонизованих развијеним сопственим социјалним осећајем су отворене за раст и реализацију.

Спектар интелигенција одређује како личне капацитете, такође и капацитете организације и друштва. У компанијама менаџери за људске ресурсе се труде да хармонизују радни стил и таленте особа са одговарајућим радним местима и обрнуто. Међутим, једна од последица усвојених и инертних схватања у школи, способностима које је школа давала приоритет и које је у већој мери развијала, у разним областима људске делатности, се такође и даље даје приоритет.

Појава тзв. делимичног или потпуног слепила за боје-далтонизма добила је име по Џону Далтону⁵. Далтон није разликовао црвену и зелену боју, а за свој недостатак је сазнао када му је било 40 година (уз помоћ Томаса Јунга⁶), (Браг, 1953, стр. 80).

Класични образовни систем, изузев за математичку и језичку, има малу сензитивност за друге типове интелигенција, дакле изражен

⁵ John Dalton, 1766-1844, енглески физичар, хемичар и метеоролог.

⁶ Thomas Young, 1773-1829, енглески физичар, лекар, астроном.

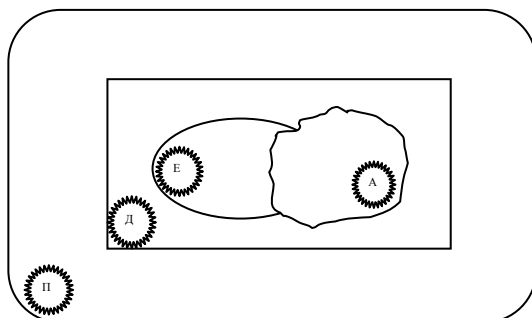
далтонизам у погледу спектралне дистрибуције интелигенција. Систем који тешко сагледава себе и добија приказе искривљених недостатака, реагује споља и механички. Да би реакција била усмерена на узроке и органска, систем треба своју круту форму да замени хармонизованом структуром, у већој мери децентрализованим и демократизованим унутрашњим односима. Непосредна сагледавања позитивно утичу на смањење дисторзије приказа и представа о себи и смањење страха од промена, што је половина решења и почетак стварног сопственог упознавања и побољшавања.

Тезе за размишљање

- укидање категорије даровитих;
- кандидати за елиту из целе популације;
- експлоатација даровитих ученика значајно им нарушава хомеостазу, тако да је већина у озбиљној психолошкој егзалтацији;
- наша школа врши торзију друштвене стварности – поспешује једну групу ученика, а успорава развој осталих (фаворизује се меморијативност, покорност, инструктивизам, ...). Та елита носи семе посејано као привид добре и успешне школе;
- компетиција је циљ, а не средство/алат за подстицање;
- не негује се разноврсност, већ све по истој, понуђеној шеми. За све се траже рецепти, инструкције, без упућивања у самостално и одговорно доношење одлука;
- да ученици немају спремишта за *мишљење(a)*, већ да буду упућени како да о нечему формирају мишљење (способност мишљења – да би то било, мора да буде *критичко*);
- предавачки приступ (као пример сиромашног, сведеног) није адекватан, али ни он се не изводи на одговарајући (професионалан) начин;

...

Предлог је да се, посматрајући шему, која следи, друштво ангажује, односно, тренутна елита из метапозиције донесе мере, тако да се цела популација сматра даровитима, јер свако има способност за нешто (индивидуализација пруступа); тако ће да се прошири скуп оних који конкуришу за елиту, што ће донети шире могућности за формирање квалитетнијег живота друштва, друштвене заједнице. Елита да "усиса" што већи до авангарде, тј. да омогући систем у који сви могу да се сместе, развојем дијалога, размене и уважавања.

П – популација
Д – даровити
Е – елита
А - авангарда

Литература:

- Браг, Вилиам Х. (1952), *У свету светлости*, Београд, Ново Поколење
- Gardner, Howard (1983), *Frames of Mind*, New York, Basic Books
- Ђорђевић, др Босиљка (1995), *Даровити ученици и (не)успех*, Београд, Заједница учитељских факултета
- Становчић, Војислав (1993), Елита, *Енциклопедија политичке културе*, Београд, Савремена администрација, стр. 290-304
- Шарпак, Жорж (2003), *Рука у тесту (науке у основној школи)*, Београд, Друштво физичара Србије

Radojko Damjanović, spec.
Branislav Jovanović, spec.
Srdjana Svetozarević
Ministry of Education Republic Serbia
School Department of Kragujevac

Gifted – Social Elite – Avant-garde

The authors support the approach that everyone has special talents that can develop and shape, in work with children / students to strengthen the implementation of a variety of methods and techniques, as a way of social affirmation of the future environment. The proposal is to adopt the approach focuses on the development of thinking (cognitive) and skills.

Key words: population, gifted, the social elite, elite, avant-garde, thinking, skills, approach.